spreekt geen enkele behoefte van het vroom gemoed. Het is geen zielkundige drang. Hier schuilt geen verborgen waarheid zelfs. Bij het Sacrament der *Ordening* hebben we met de *Hiërachie* in haar wortel te doen. Om staande te houden, dat de Clerus of de geestelijkheid eigenlijk een andere kaste of hoogere klasse van wezens is dan de gewone leeken zijn, is dit pseudo-Sacrament uitgedacht, ten einde in de oogen der menigte aan deze tegenschriftuurlijke pretentie zekeren schijn te leenen. Niet dat het feit tegenspraak lijdt, van de zalving der koningen, der priesters en der profeten in het Oude Verbond, of ook als ontkenden we, dat thans nog zekere plechtigheid bij de instelling van de Dienaren in het ambt behoort plaats te grijpen. Maar we houden staande: 1°. dat de ceremoniën van het Oude Verbond die in de bediening der *Schaduwen* beteekenis hadden, thans in de bedeeling der *Vervulling* zijn afgeschaft; 2°. dat zekere plechtige vorm bij de indienststelling van een opziener der gemeente *geen* Sacrament is; en 3°. dat de voorstelling alsof door middel van de handoplegging thans de ambtelijke gaven wierden medegedeeld noch steun in de Schrift vindt, noch door de uitkomst wordt bevestigd. Geen enkel opziener merkt thans, dat hij *na* de handoplegging plotseling een gave voor het ambt ontvangen heeft, die hij vroeger miste. Dit gold wel in de dagen der buitengewone krachten, die een tijdlang in de apostolische kerk blonken, maar thans niet meer.

En bovendien, ook al meende men te kunnen staande houden, dat toch deze plechtigheid een duurzaam resultaat ten opzichte van het ambt opleverde, dan kan zulk een ordening toch nog in geen geval een *Sacrament* heeten, overmits het beperkt is tot een bepaalden stand, geen geloofsversterking bedoelt, en niet door den Heere is ingezet.

En wat nu ten slotte het *Sacrament des Huwelijks* aangaat, zoo komt dit breeder ter sprake bij de uitlegging van het zevende gebod; weshalve hier slechts zij opgemerkt, dat het beroep op Ef. 5 : 32 niet baat, overmits de uitdrukking in de Roomsche bijbelvertaling: „Dit is een Sacrament", alleen te verklaren is uit de algemeene beteekenis, die het woord Sacrament in de eerste tijden der Christelijke kerk bezat, toen het in den zin van mysterie of verborgenheid wierd verstaan. Voorts dat het huwelijk niet tot het *Genadeverbond* maar tot de *burgerlijke* bedeeling behoort blijkens de verzekering van Jezus, dat ze in den hemel niet ten huwelijk worden gegeven noch genomen, en het apostolisch getuigenis, dat er in Christus niet is man of vrouw. Staat het nu vast, dat de Sacramenten *Genademiddelen* zijn, die dus bij het *Genadeverbond* hooren en hun plaats alleen in het *Koninkrijk der hemelen* hebben, dan volgt reeds hieruit, dat het huwelijk nooit als een Sacrament kan noch mag worden aangediend. Wel is het huwelijk een goddelijke inzetting, en wel is het gruwelijk te hooren, hoe velen in onze dagen het huwelijk verlagen willen tot een menschelijk contract; en ongetwijfeld kan tegen deze oneerbiedige schending van Gods heilige ordinantiën niet streng genoeg gewaakt worden; maar heel iets anders is het te erkennen, dat het huwelijk als uitgangspunt van alle menschelijke saamleving door God Almachtig is ingesteld, en iets anders het daarom op te willen nemen in de reeks der heilige Sacramenten.

KUYPER

„Mij dorst."

> Hierna Jezus wetende dat nu alles volbracht was, opdat de Schrift zou vervuld worden, zeide: Mij dorst.
> Joh. 19 : 28.

Er is door den Man van smarten, toen hij aan het kruis hing te sterven, slechts één klacht over het lijden *zijner ziel* en evenzoo slechts één klacht over het lijden *naar het lichaam* geuit. Het bange zielslijden perste hem het »*Eli Eli, Lama Sabachtani*" af, en de benauwde doodsstrijd naar het vleesch deed hem uitroepen: »*Mij dorst.*"

In dat »Mij dorst" sprak de stervenssmart van de wondkoorts. Zijn vleesch was wel waarlijk *menschelijk* vleesch, zijn bloed wel waarlijk *ons* bloed. En daarom, toen aan zijn lichaam geweld wierd aangedaan, en ruw de wonden hem in voet en hand waren geslagen, en het afhangen van het lichaam met zijn wicht aan de gespleten handwond, den bloedsomloop stoorde, en innerlijke worsteling in zijn aderen te voorschijn riep, kon het niet anders, of de hitte der wondkoorts moest zich ook in Jezus gevoelen doen; en die brand in het bloed moest van oogenblik tot oogenblik klimmen, tot eindelijk de adem in de longen in vuur wierd gezet, en de vochtklier in den mond opdroogde, en de tong zich nauwlijks meer onder het verhemelte kon bewegen, en hij uit de toegeschroeide keel niet dan met inspanning het »*Mij dorst*" uitbracht.

»*Mij dorstt*" zoo smachtte uw Heiland om een beker koud waters. Of er één mocht zijn, die uit erbarmen en deernis, het uiterste van zijn vinger in het water zou doopen en zijn brandende tong verkoelen.

»*Mij dorst!*" zoo riep hij met rauwe stem, niet om den dood te ontgaan, maar om eer hij sterft het zoet van menschelijke lafenis te ervaren.

»Mij dorst!" omdat de mond hem bijna van dorst was dichtgeklemd, en hij zijn stervenden uitroep van »*Het is volbracht*", en het »*Vader, in uwe handen beveel ik mijnen geest*" nog moest volbrengen.

Dorst is iets zoo ontzettends. Honger is een scherp zwaard, maar dorst is als een giftige pijl, die tot in merg en nieren doordringt.

De honger komt van het vleesch, maar de *dorst* komt van het *bloed*, en in dat bloed is de woeling, is de beweging van ons menschelijk leven. In dat bloed raakt ziel en lichaam aan elkander. Want in het bloed, zoo had God het reeds aan Israël verklaard, in het bloed is *de ziel*.

Op het bloed kwam het daarom ook in de verzoening aan. Dit zaagt ge reeds typisch bij de offeranden die in Israël voor de zonde wierden geslacht. Want zeker ook het lichaam dezer dieren wierd verbroken, maar toch niet als doel, immers het doel was steeds dat *het bloed zou vergoten worden* en zou gesprengd worden op het heilige.

En zoo ook ziet ge het bij het Lam Gods.

Ook toch van dat Lam Gods leest ge telkens, dat aan zijn dood ons leven hangt, maar schier altoos is het *zijn bloed* dat voor u vergoten wordt, waarop zijn heilige apostelen u wijzen.

Ook bij hem was er wel verbreking van het lichaam, maar slechts als middel om tot de vergieting van zijn bloed te komen, en in de vergieting van dat heilig bloed is uw verzoening.

En hoe kon dat anders? Waar wij menschen ons *leven* verzondigd hadden, en dat *leven* uit ons *bloed* was opgewoeld en in dat bloed voortzondigde, hoe kon daar onze Middelaar voor ons vergeving te weeg brengen, dan door alsnu van ons bloed te nemen, dit van ons genomen bloed tot voertuig van zijn eigen leven te maken, en dit zijn leven in ons schuldig bloed te vergieten op het altaar van den Heilige!

Juist omdat in de vergieting van zijn bloed onze verzoening school, kon het dan ook niet de honger zijn, die hem kwelde, maar moest hij in zijn sterven op Golgotha gekweld worden door onlijdelijken *dorst*.

Niet toch in den honger, maar in den *dorst* speelt het geestelijk lijden door het lichamelijk lijden heen.

Jezus zelf toont ons dat in de gelijkenis van den rijken man en den armen Lazarus, waarin hij ons dien rijken man schetst als zijn oogen opendoende in de hel. En zie, wat hem nu in de helsche pijn verteert en kwelt, is niet de honger maar de *dorst*. Hij vergaat van dorstpijn, en zou een wereld geven voor een druppel koud water om het uiterste van zijn tong te verkoelen.

Alle helsche pijn wordt ons als valsche branding en onheilige gloed geteekend, een onuitblusschelijk vuur, dat om water roept, maar door geen stroom van water te blusschen is.

En als tegenover die natuurlijke dorstsmart van de hel ons de zaligheid des eeuwigen levens wordt geteekend, dan staat *dit* altoos op den voorgrond, dat er in die zaligheid *geen dorst* meer zal zijn. Toen de nieuwe hemel en de nieuwe aarde voor den heiligen Johannes op Pathmos was neergedaald, en hij het hemelsch Jeruzalem aanschouwde, toen stond het Lam Gods voor hem, en riep: »Ik ben de Alpha en de Omega, het begin en het einde, en *ik zal den dorstigen geven uit de fonteïn van het water des levens te drinken om niet!*"

Gewisselijk ook het Brood des levens is uw Heiland, maar toch veel sterker nadruk legt hij er op, dat hij uw eeuwigen dorst zal leschen. »Die van dit water drinkt, dat ik hem geven zal, zal niet meer *dorsten* in der eeuwigheid!" En toen hij in den voorhof van Jeruzalems tempel stond, om het volk tot zich te roepen, toen ook klonk het van zijn lippen: »Zoo iemand *dorst* heeft, die kome tot mij en drinke!"

»Dorsten", dat was dan ook het schreiend amechtige beeld waarin reeds de psalmisten en profeten vanouds het roepen der ziel naar den levenden God ons hadden afgeteekend. »Gelijk een hert hijgt naar de waterstroomen, zoo smacht mijn ziel naar U, o, God. Mijn ziele *dorst* naar God, naar den levenden God!" »Mijne ziel dorst naar U in een land dor en mat en zonder water!" heet het in Psalm 63. En als Messias reeds vanouds door Jesaia de zijnen tot zich roept, gaat zijn stem uit: »o, Alle gij dorstigen, komt tot de wateren, en gij die geen geld hebt, koopt zonder geld en zonder prijs wijn en melk." Gods heerlijkste beloften zijn, dat hij »water zal gieten op de *dorstigen*" en »het dorstig land tot springader zal stellen." Ja, God zelf, dat Eeuwige Wezen, heet de Bronwel en Springader en Fontein van alle goed.

Zoo hangen dan ons *bloed* en onze *dorst* saam; en omdat in ons bloed ook het leven van onze ziele is, vloeit in dien dorst van het bloed het beeld van ons lichamelijk en van ons geestelijk lijden inéén; maar is dan ook *de lessching van dien dorst* het heerlijk beeld van wering van alle helsche smarte en overgieting met hemelsche weelde in een heerlijkheid zonder einde.

Toen dus uw Heiland roepen moest: »*Mij dorst!*" sprak in dien bangen uitroep iets van de ervaring van helsche smarte. Het was *uw* dorst, waarmee gij eeuwiglijk hadt moeten verdorsten, dien uw Verlosser om uwentwil doorstond; een dorst opgekomen in het bloed dat hij bij zijn Vleeschwording uit uw bloed had overgenomen; een bange uitdroging van het levensbloed waaraan hij om u te redden, zijn eigen goddelijk leven verbonden had.

Toen hij nu riep: »Mij dorst!" had de wereld niets voor hem, dan een zwijmeldrank of een wrangen edik. Maar dien zwijmeldrank wees hij af, en aan die spons met edik heeft hij zijn brandende lippen verkoeld. En met dien druppel edik achtte de wereld haar tol van deernis aan den stervenden lijder betaald te hebben.

O, Als Jezus thans nog aan het kruis hing en dat »Mij dorst!" van zijn stervende lippen liet hooren, duizenden zouden er hun leven voor veil hebben, om hem het koelste water uit de reinste en zuiverste bron met volle teugen aan zijn stervende lippen te bieden.

Zoo zou het *thans* zijn, nu de vrucht van zijn dood gewerkt heeft en de zijnen hem zijn toegebracht.

Maar zoo is van nature ook uw onverzoend hart *niet*. Hadt ge dus bij Golgotha onverzoend evenals die soldaten van Romes keizer gestaan, ook gij zoudt gedacht hebben, dat het reeds wel was, zoo ge den doodschuldige, die daar te sterven hing, met wat wrangen edik gelaafd hadt.

Eerst moest uw Heiland dien doodelijken dorst lijden en in dien dorst van de wondkoorts sterven, om u den zin van zijn verzoenend dorsten te doen verstaan.

En nog, wie verstaat er de diepte van? Wie is er die beseft, dat hij óf uit dien dorst van zijn Heiland eeuwig leven heeft in te drinken, óf anders zelf eens eeuwiglijk in zijn onleschbaren helschen dorst vergaan moet?

Vergeet het niet, Jesaia spreekt van een dorstige »die *droomt* en zie, hij drinkt, maar als hij ontwaakt, zie, zoo is hij nog mat, en zijn ziel brandt naar water" (29 : 8).

En nu, zijn er niet nog, die met Gods kerke loopen, en die *droomen* dat hun eeuwige dorst gelescht is, en van wie het toch zoo schriklijk te vreezen is, dat als ze eens ontwaken, hun *eeuwige dorst* er nog zijn zal en hun ziel zal versmachten van weedom?

KUYPER.

Amsterdam, 28 Maart 1890.

Het smadelijke treurspel te Sliedrecht heeft dan toch eindelijk zijn droeve ontknooping gevonden.

Dr. Lieftinck, de loochenaar van Christus' Godheid, van de Verzoening door zijn bloed, van zijn Overwinning op dood en graf, en van zijn zitten aan 's Vaders rechterhand in Heerlijkheid, is *tegen* de bede en smeeking van 's Heeren volk, en in weerwil van het protest van de belijders zijns Naams, door de Synodale Organisatie toch te Sliedrecht in de schaapskooi binnengelaten, en heeft er zijn zielverwoestend werk aangevangen.

Het Dordsche Classicaal Bestuur had nog een laatste spaak in het wiel gestoken; de predikant Ds. Van Oosterzee had nog een wanhopend redmiddel in Ds. Barbas gezocht.

Maar niets hielp.

De Synodale Commissie was met spoed, in aller ijl saamgekomen.

Nu waren dan toch eindelijk *alle* stukken in orde.

En zie, Dr. Lieftinck trad in Sliedrecht op.

Ken en toets daaraan nu het Synodaal Genootschap in zijn aard en wezen.

Prent het u diep in, dat mannen als Ds. Segers en Dr. Van der Flier het hunne gedaan hebben, om dezen loochenaar van den Christus de hand boven het hoofd te houden.

En bedenk wel, dat alle Synodale predikanten, ouderlingen, diakenen en leden, hoe over-orthodox ook, hierin lijdelijk berusten.

Enkelen hunner hebben geblaft, maar om als de hond aan de huisdeur zich terstond terug te trekken, toen de Synodale knecht stilte gebood.

Al wat doleert afgezet, ontzet en uitgebannen, al gloeit het ook van liefde en geestdrift voor den Heere; maar een man als Lieftinck moet gehandhaafd.

O, Sion in Nederland, hoe ver is het toch met uw schande gekomen.

Toen een man als Meyboom in Amsterdam zou optreden, stond heel de kerk nog overeind en was de verontwaardiging nog algemeen.

Toen voelde men nog wat het was, *zijn Heiland in zijn kerk te laten hoonen.*

Maar nu is ook dat besef *afgestompt.*

Geen kreet komt er meer uit de borst.

Geen toon van mannelijken toorn en heilige verontwaardiging wordt meer vernomen.

Neen, maar mannen als Segers en Van der Flier doen zelfs mede aan dit onheilig werk.

En anderen protesteeren wel.

Maar om het dan ook bij dit *nietszeggend* protest te laten.

O, Denk u toch den afstand.

Eens de oude Van Oosterzee, die als een held het zwaard tegen de bestrijders van Christus' eere trok. En nu zijn zoon, die Lieftinck in zijn eigen kerk toelaat.

En toch hoe kon het anders?

Hetzelfde Classicaal Bestuur van Dordt, dat in *Zwijndrecht* hen vervolgt, die voor de eere van Koning Jezus uitkomen, *kan* niet te *Sliedrecht* met mannenmoed weerstand bieden aan wie Jezus' eere bestrijdt.

Onder de Synodalen beginnen zich reeds nu allerlei voorteekenen van hernieuwden strijd voor te doen.

Men vindt onder hen bureelisten, die slechts één ideaal kennen, om namelijk de *Firma* te doen bloeien, en te dien einde rust en orde te handhaven.

Deze zou men het geschiktst met *de doodgravers* op onze kerkhoven kunnen vergelijken, die zeer wel weten, dat er in die graven mannen van allerlei geest begraven liggen, die, toen ze nog leefden, op vrij gespannen voet met elkander stonden, maar die nu geen vin meer verroeren kunnen. Zij, doodgravers houden thans de wacht, en al hun ideaal is, om het kerkhof in goeden staat te onderhouden, en te zorgen, dat er geen burengerucht of onrust ontsta.

Of ook ge kunt ze vergelijken bij de cipiers in onze gevangenhuizen, die zeer goed weten, wat gevaarlijke elementen er in die cellen zitten opgesloten, maar die door ijzeren tucht en sterk prestige het zoover hebben gebracht, dat niemand meer kwaad kan doen, en de rust in het groote huis verzekerd is.

Toch groeien deze mannen niet in aantal. Hun positie is daarvoor te weinig uitlokkend. Zelfs ligt er iets vernederends in. Vooral voor Dienaren des Woords.

Van lieverlee ziet men dan ook mannen van allerlei geest een kleine woeling beginnen. Men wil zich dan toch kunnen bewegen. Er behoort dan toch zekere vrijheid van spreken te zijn. Het is dan toch een kerk, en in die kerk moet men zich toch een doel voor oogen stellen.

Een roering in deze doodsbeenderen is dan ook merkbaar.

Zekere zorg bij de Modernen, die weer hun best doen, om predikanten te kweeken, en voorzorgsmaatregelen voor de toekomst te nemen. Ze weten namelijk wel, waar het met de Irenischen heengaat. Krijgen die eenmaal ook in de Synode de meerderheid, dan ligt het doodvonnis voor de Modernen gereed. En nu, terwijl het nog tijd is, willen de Modernen dan toch enkele maatregelen nemen, waardoor dit komende kwaad kan worden afgewend. Vooral de zaak van Sliedrecht heeft ze wakker gemaakt. En dat Gunning in Leiden kwam heeft kwaad bloed gezet.

De Ethisch-Irenischen zijn nu op hun beurt daardoor niet op hun gemak. Zij dachten het nu gewonnen te hebben, en zie, toch daagt er weer verzet op. Iets wat te meer ongelegen komt, omdat het ook in hun eigen kamp niet pluis is. Sommige Ethischen gaan zóó *heel ver*, dat de rechtervleugel der Modernen vlak bij hen aansluit, en de Groningers, die hun geestelijke vaders wel verloochend hebben, maar toch altoos nog een coterie vormen, doen met de Ethischen wel mee, maar sturen den wagen toch in een andere richting.

En dan komt er nog bij, dat de *niet*-Ethischen ook weer hier en daar het hoofd opsteken en deels in antinomiaanschen, deels in confessioneelen vorm komen zeggen, *dat ze er toch ook nog zijn.*

Dit laatste nu vooral mocht niet.

De Ethischen waren nu eenmaal aan het woord; zij hadden nu het directeurschap en dictatorschap op zich genomen; naar hun pijpen zou nu een ieder dansen. Vooral Ds. Van Dijk te Doetichem zou kerkelijk Grootpatriarch worden. En zoo als deze heeren het schikten en plooiden, zoo zou en moest het in de kerken toegaan.

Min of meer Gereformeerd prediken mocht men nog wel, en desnoods nu en dan een predikanten-conferentie houden, maar daar moest het dan ook bij blijven. De pretentie van een eigen *richting* in de kerk te representeeren was reeds een stoutigheid. En te zeggen, dat die Gereformeerde richting eigenlijk *de* richting der kerk was, leek op schennis van kerkelijk-ethische majesteit.

Er zijn dan ook reeds harde woorden gevallen.

Ds. Van Dijk pakte op de hem eigene ruwe manier uit, om Dr. Van Ronkel eens *mores* te leeren; en nu weer heeft Dr. Bronsveld zijn pen eens in gif gedoopt, om een pers-vriend van Dr. Van Ronkel op ongezouten wijs de ooren te wasschen.

Een onheilig spel!

En toch, hoe zou het anders?

Wie schapen en wolven in eenzelfde schaapskooi opsloot, moet zich wel op een bloedbad voorbereiden.

En niet die wolf, maar de dwaze herder die hem in de schaapskooi opsloot, draagt van dat bloedbad én de schuld én de verantwoordelijkheid.

In de classis Franeker van de Ned. Gereformeerde kerken heeft men de vraag ter sprake gebracht, of de *Goede Vrijdag* als kerkelijke vierdag zou gevierd worden, en in overeenstemming met art. 67 der kerkenordening deze vraag natuurlijk ontkennend beantwoord.

Voorzoover nu de classis hiermee niets anders bedoelde, dan dat op Goeden Vrijdag van een vierdag, hoogtij of feestdag geen sprake kon zijn, en het *onderhouden* van zulk een dag niet aanging, was ze hierbij voorzeker in haar volste recht.

Maar ze kan niet bedoeld hebben, dat op dien Vrijdag geen *vergadering der geloovigen* mocht worden gehouden, want dan zou ze uiteraard een geheel onwettig besluit hebben genomen.

Of wat macht ter wereld zou ooit aan een kerkeraad het recht kunnen ontnemen, om op welken dag ook, een vergadering der geloovigen te houden en Gods Woord te doen prediken; of ook om op zulk een dag bij de prediking uit Gods Woord het lijden en sterven van onzen Heiland tot onderwerp te kiezen?

Dit *kan* de classis dus stellig niet bedoeld hebben.

Indien het mogelijk ware, zou er *elken dag* vergadering der geloovigen en Dienst des Woords moeten zijn. Nu dit niet kan, berust men er in, maar het te verbieden, als er lust toe bestaat, is natuurlijk *ondenkbaar*.

Het eenige wat de classis kan gemeend hebben, zal dan ook wel zijn, dat deze vergadering der geloovigen, zoo eenige kerkeraad die op zulk een dag wilde saamroepen, eenvoudig tegen Vrijdag zóó en zóó laat zou worden aangekondigd, en niet als te houden op *Goeden Vrijdag*, in dien zin als ware dit een soort vierdag.

Ook zoo echter ga men met bedachtzaamheid te werk.

Bijna een eeuw lang zijn onze kerken ook ten deze aan een verkeerde usantie gewend.

Deze usantie hangt saam met den naam van Golgotha, die steeds de teederste snaar in het vroom gemoed trillen doet.

Is nu de schare der geloovigen er allengs door velerlei prediking en voorlichting toe gebracht, om het verkeerde in te zien, dat er in steekt, om van zulk een dag een vierdag te maken, dan valt deze usantie later vanzelf weg, en men komt geestelijk hooger te staan.

Forceert men daarentegen iets, waartoe de gemeente nog niet opgewassen is, dan wondt men, en verliest aan geestelijken invloed.

Niet onraadzaam ware het dan ook allicht geweest, zoo de classis deze zaak op de Synode gebracht had, en alzoo tijd had genomen, om een beslissing voor te bereiden.

Toch is er geen oorzaak voor moeilijkheid.

Immers elke kerkeraad blijft vrij, om op elken Vrijdag een godsdienstoefening te houden, en juist zulk een godsdienstoefening kan de gelegenheid bieden, om er met nadruk op te wijzen, waarom er op zulk een dag van een *vierdag* geen sprake kan zijn.

Calvijn leert in zijn *Institutie* (ed. Kuyper p. 257), dat de mensch ook in den staat der rechtheid een Middelaar van noode had.

Dit komt menig lezer vreemd voor, en men vraagt ons, hoe we dit te verstaan hebben; een vraag die te meer op haar plaats is, nu ook in onze dagen de leer weer insloop, dat de Zone Gods toch vleesch zou zijn geworden, ook al had de mensch niet gezondigd.

Daarom is het goed, duidelijk uit te spreken, dat hetgeen Calvijn leerde, met deze nieuwmodische voorstelling *niets* uitstaande heeft.

Calvijn leert niet dat de mensch in den staat der rechtheid, zoo hij niet ware gevallen, na verloop van eenige eeuwen een Middelaar zou *gekregen* hebben, maar dat hij van het eerste oogenblik van zijn schepping af een Middelaar *had*.

Hoe dit nu bij Calvijn te verstaan zij, blijkt uit den saamhang. Hij herinnert er namelijk aan, dat ook de engelen een Hoofd of Middelaar hadden, en dat ook wij buiten zulk een Middelaar niet konden, ter oorzake van onze geringheid en nietigheid voor het Hoogste Wezen.

Hij spreekt dus volstrekt niet van een Middelaar, die ons vleesch zou hebben gehad of zou hebben aangenomen, noch veel minder van een Middelaar die voor ons zou geleden hebben; maar hiervan dat aan den Zone Gods in de huishouding der Schepping het Koningschap toekwam over alle *geestelijke* wezens. Hij was Hoofd der engelen en Hoofd van het menschelijk geslacht, wijl dit naar Gods beeld geschapen was.

De uitgaven die de boekverkooper Jongbloed te Leeuwarden van onze kerkbijbels aan de markt bracht, mogen wel op prijs worden gesteld.

Natuurlijk zijn het slechts *nood*-editiën. Behulpsels. Geen uitgaven gelijk ze eigenlijk hooren.

De uitgever heeft namelijk bijbels van het Britsch genootschap genomen, en daar psalmen en formulieren bijgedrukt. Ook de kerkenordening.

Dit nu heeft ten gevolge, dat er aan de psalmen te veel wit is; en dat het papier van bijbels en psalmen in formaat en qualiteit verschilt; maar het maakt toch ook, dat ze *goedkoop* zijn.

Kerkeraden, die nu op stel en sprong kerkbijbels noodig hebben, kunnen hiervan dus profiteeren; en voor menig collegie levert het zeker gemak op, een bijbel-editie te hebben, met al wat er kerkelijk bij kan gevoegd.

Toch wijzen we er op, dat bij kerkbijbels noch de *Vijf Dordsche artikelen* noch de *kerkenordening* bijhoort. Die hebben onze vaderen er nooit achter gedrukt, overmits de *Vijf artikelen* slechts een *nadere verklaring* zijn van een artikel der Confessie en de *kerkenordening* goed is voor de *kerkregeering*, maar niet bij den eeredienst hoort.

Een beletsel behoeft dit overigens niet te zijn. Ze kunnen gemist, maar ze hinderen ook niet.

En vooral voor kerkelijke vergaderingen is het gemakshalve niet kwaad, zoo men alles bijeen en bij de hand heeft.

KUYPER.

Collegiaal stelsel.

XX.

De toelichting van het door ons aanbevolen standpunt kan kort zijn, en in *één* artikel afloopen.

Op drieërlei drongen we aan: 1°. erkenning van elke Christelijke kerk die zich aanmeldt; 2°. erkenning niet bij Kon. Besluit maar bij de Wet; en 3°. aanbieding van condities van erkenning door de kerk die zich aanmeldt, en niet voorafgaande algemeene bepaling van deze condities door den Staat.

Beginnen we met het laatste.

Als de Overheid zelve begint met de algemeene condities te bepalen, waarop zij aan eenige kerk het recht van optreden in den Staat wil verleenen, zal de Overheid altoos gevaar loopen, het wezen der kerk te miskennen, en jegens de eene of andere kerk onbillijk te zijn.

De Overheid regeert de burgermaatschappij, en de levensusantie van deze burgermaatschappij is principieel verschillend van wat staat op het erf van het Koninkrijk der hemelen.

De Christus zelf heeft dit zoo duidelijk mogelijk uitgesproken, toen hij verklaarde, dat wel de oversten der wereld een heerschappij bezitten over de volkeren, maar dat het onder zijn discipelen, d. i. in zijn kerk, *niet alzoo zou zijn.*

Beide, Staat en Kerk, vragen derhalve een eigen inrichting, een eigen leest waarop ze geschoeid zijn. De Staat kan niet in de schoenen van de Kerk loopen, en de Kerk niet in de schoenen van den Staat. Beide hebben elk hun eigenaardige opvatting en eigen denkbeeld van organisatie. Wat voor den Staat levenseisch is, deugt niet voor de Kerk, en wat voor de Kerk onmisbaar is, deugt niet voor den Staat.

Begint dus de Overheid met zelve een stel bedingen te ontwerpen, waarnaar de kerk zich zal hebben te voegen, dan ontwerpt ze dit stel bedingen niet in den geest der kerk, maar in den geest der burgermaatschappij. Schikken nu de kerken zich hierin, dan heeft er vermenging van tweeërlei aard plaats, en wordt aan de kerk een niet-kerkelijke band aangelegd, die haar vrijheid van beweging belemmert. Dit sterkt dan de meer wereldsche elementen in de kerk. Deze erlangen daardoor een onevenredigen en onheiligen invloed. En op die wijs wordt de kerk van haar eigen karakter beroofd.

Daarom rieden wij tot het inslaan van den omgekeerden weg. Laat niet de Overheid vooruit bepalen: aan deze en die voorwaarden zult ge moeten voldoen; maar laat elke kerk, die op erkenning als rechtspersoon prijs stelt, aan de Overheid zeggen, wie ze is, hoe ze bestaat, welke organisatie ze bezit, uit welke beginselen ze leeft, en laat dan de Overheid van achteren beoordeelen, of er harerzijds bezwaar bestaat, om op deze condities rechtspersoonlijkheid te verleenen.

Om dit practisch toe te lichten, kiezen